

CAPA 32

Monte da Chan (Barro, Pontevedra): Resultados e conclusións da campaña do 2007

Roberto Aboal (ed.)

Instituto de Ciencias del Patrimonio (Incipit)

Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)

San Roque, 2

15704 Santiago de Compostela

Primeira edición

Resumo

Este texto recolle os resultados dos traballos realizados no xacemento da Idade do Ferro de Monte da Chan. O xacemento atopábase gravemente alterado por numerosos axentes (unha capela, numerosas pistas...), e o obxectivo da actuación arqueolóxica pretendía, valorar o seu estado de conservación e a potencialidade dos restos arqueolóxicos, para artellar unha estratexia que garantira a protección e posta en valor do xacemento.

A intervención propoñía a apertura dunhas sondaxes valorativas, a realización dunha prospección de susceptibilidade magnética, un levantamento planimétrico de detalle do xacemento, e traballos de prospección do contorno.

Abstract

This text contains the results of work carried out at the Iron Age site of Monte da Chan. The site had been seriously damaged due to several factors (a chapel, roads, etc.). The objective of the archaeological excavation was to evaluate the state of conservation and the degree of interest of the archaeological remains in order to design a strategy to guarantee the protection and the enhancement of the site.

The project proposed an archaeological excavation, a geomagnetic survey, a detailed topographic survey of the site and a survey of the surroundings.

Palabras Chave

Monte da Chan, castro, Idade do Ferro, época romana, escavación arqueolóxica, prospección, levantamento planimétrico, recuperación patrimonial.

Keywords

Monte da Chan, hillfort, Iron Age, Roman period, archaeological excavation, survey, topographic survey, heritage recovery.

INTRODUCCIÓN

A actuación arqueolóxica desenvolvida no Castro de Monte da Chan, A Chan de Monte Güimil ou Castro de Sete Fontes levouse a cabo entre os meses de xuño-agosto de 2007.

Os traballos de enquisa etnográfica confirmaron que o topónimo *castro de Sete Fontes* non é o correcto para referirse ao xacemento. O castro é coñecido como *Monte da Chan*, ou directamente *A Chan* (Sete Fontes refírese a unha zona localizada ao suroeste do xacemento que pertence a unha parroquia do concello de Meis).

O proxecto é consecuencia do interese xurdido dende o concello de Barro para promover a recuperación patrimonial do xacemento de Monte da Chan. Con tal motivo, o concello asinou un acordo marco de colaboración co Laboratorio de Patrimonio, Paleoambiente e Paisaxe da Universidade de Santiago de Compostela (Unidade Asociada ao CSIC a través do Instituto de Estudos Galegos Padre Sarmiento), con data 31 de xaneiro de 2006.

Este acordo marco tiña unha vixencia de dous anos, nos que se propoñían tres fases de traballo sucesivas que ían dende os traballos e propostas previas até a posible escavación e consolidación de restos no lugar. Este texto, soamente recolle os resultados da primeira e única fase desenvolvida até o momento, en relación coas propostas do acordo de colaboración.

PROPOSTA DE ACTUACIÓN E OBXECTIVOS

Roberto Aboal, Cristina Cancela-Cereijo,
Virginia Castro-Hierro

Problemática arqueolóxica

Descrición e caracterización do xacemento

O castro de Monte da Chan localízase no lugar de Güimil, parroquia de San Martiño de Agudelo, concello de Barro (Pontevedra). Atópase catalogado pola *Dirección Xeral de Patrimonio Cultural* baixo o topónimo *A Chan de Monte Güimil*, emprazándose nas coordenadas: UTM (X) 527812 // UTM (Y) 4708286 ([Figura 1](#)).

O xacemento localízase nunha dorsal de estribación (con dirección N-S) que sae da divisoria do monte de Castrove, situado na península do Salnés. O castro emprázase no cumio dun monte con orientación E-W, orientado cara á Depresión Meridiana e cunha cota máxima de 247 m.

En superficie pode identificarse na actualidade só un pequeno conxunto de estruturas. Na ladeira oeste do promontorio consérvanse parte das defensas do xacemento, como son dous parapetos cos seus respectivos foxos asociados, cortados por unha pista de acceso á croa. No resto do recinto non se aprecian defensas, quizais polo grao de deterioro sufrido, ou porque a pendente do terreo fixo innecesario levantar defensas dunha entidade tal que as fixera visibles na actualidade ([Lámina 3](#)).

Na croa do castro atópase a capela de San Cibrán e, aínda que estamos ante unha construción de nova fábrica, existen referencias da existencia dunha capela anterior que foi destruída contra o 1800. Na superficie do xacemento documentáronse, en diferentes puntos, numerosos fragmentos de cerámica indíxena que, polas referencias aportadas, poden corresponderse con materiais da Fase III da Cultura Castrexa, así como cerámica romana (ánfora *Haltern 70* e outros fragmentos inclasificables polo seu estado de fragmentación: ce-

rámica común e *terra sigillata* itálica), ademais de restos de tégulas e ímbrices, todos eles depositados no Museo Provincial de Pontevedra. Destaca, á marxe dos materiais cerámicos, a recuperación dunha cabeza pétrea de características indíxenas que, ao igual que o resto dos materiais, atópase depositada no Museo Provincial de Pontevedra ([Figura 2](#)).

Este conxunto de materiais establece como un primeiro marco cronolóxico para a ocupación do xacemento o cambio de Era, o que non desbota a posibilidade de que a secuencia sexa máis ampla en calquera sentido.

Hipóteses de traballo

Malia que o contorno se atopa nun estado non moi bo de conservación, e o mesmo sector central do xacemento ten sufrido alteracións que afectan a unha grande superficie, o certo é que pode adiviñarse en superficie que o poboado acada unha ampla extensión. Tendo só en conta o sector central, xa estaríamos ante un xacemento ben amplo, sen dúbida salientable no contexto do poboamento característico da Idade do Ferro. Esta característica faríase aínda máis sobranceira ao considerar que o xacemento podería estenderse alén dos límites concretos do cumio do monte de A Chan. En varias das súas direccións o monte presenta escarpes naturais ben marcados, que aportan unha delimitación moi clara do sitio. Porén, cara ao oeste e noroeste ábrese unha superficie máis chaira, na que se poden apreciar unhas formas de relevo que poderían suxerir a existencia de alteracións artificiais e, conseguintemente, a extensión do poboado nesta dirección. Polo de agora non se ten documentado material arqueolóxico en superficie neste sector, pero a exploración da posibilidade de que o xacemento se estendera nesta dirección constituía unha das hipóteses que se pretendían verificar durante os traballos.

Ademais, a intervención proposta pretendía acadar unha mellor caracterización da complexidade estratigráfica e do estado de conservación do sitio. As dimensións do xacemento e máis algúns dos materiais até o de agora recuperados nel, permitían propoñer a hipótese de

que estábamos ante un dos grandes poboados que se desenvolven na área meridional castrexa nas épocas finais da ocupación dos castros. Esta posibilidade facía esperable atopar un sitio cunha elevada densidade de ocupación do espazo habitacional, organizado de xeito complexo e cunha ampla diversidade de elementos de cultura material propios destas fases finais do castrexo (Figura 3).

Problemática patrimonial

Se hai algún xacemento que teña o potencial de protagonizar o patrimonio arqueolóxico do concello de Barro, este é o castro de Monte da Chan. Así o advirten os achados nel realizados e mesmo a entidade visible do xacemento. Máis este potencial non se desenvolverá até que medre o noso coñecemento sobre o xacemento e se defina e leve a cabo unha estratexia para a transmisión deste coñecemento á sociedade. O proxecto de intervención sería, precisamente, un instrumento para a planificación desta estratexia. Con esta finalidade propoñiamos, dende a situación de partida do xacemento e, mailo seu contexto, a execución dos primeiros pasos dunha estratexia para garantir a protección e posta en valor do xacemento, e posibilitar o seu uso social.

A intervención que propoñiamos no proxecto de actuación constituía, pois, un primeiro paso dunha serie de actuacións que tiñan como obxectivo final a posta en valor do Castro de Monte da Chan. O castro de Monte da Chan insírese nun contexto arqueolóxico e patrimonial de interese, no que pode acadar un papel protagonista e impulsor. Desde o punto de vista arqueolóxico, vese acompañado dos veciños xacementos de Castelo de Casás (GA36002003) e o Castro de Monte Redondo (GA36002005). O interese deste conxunto non estriba tanto na súa veciñanza, como na súa potencial complementariedade crono-cultural, a xulgar polos materiais atopados en superficie, e a tipoloxía dos tres xacementos. Así, Monte Redondo podería ser un xacemento representativo da Fase II da Cultura Castrexa, mentres que o castro de Monte da Chan tería sido habitado nun momento posterior, xa coe-

táneo da ocupación romana. O Castelo de Casás, pola súa banda, ben podería ser un xacemento fortificado da Alta Idade Media. Os tres xacementos trazarían un perfil histórico de preto de 1.500 anos.

A isto temos que engadir o paso dunha vía romana ao leste do castro. Trátase da Vía XIX, que unía *Bracara Augusta* con *Asturica Augusta*, discorrendo ao longo da Depresión Meridiana. E, sobre o trazado de esta vía, o Camiño Portugués de Santiago ven reforzar a importancia desta zona como lugar clave para o tránsito.

En resumo, temos un xacemento inserido nun marco cultural amplo e referido aos xacementos veciños, e cunha funcionalidade que ben puidera ter moito que ver co control das vías de comunicación na antigüidade. Este punto de partida é moi prometedor no que atinxe á explicación do xacemento ao público, e mesmo ao potencial patrimonial e de investigación do xacemento.

Pola contra, o sitio ten sido obxecto de múltiples e fondas alteracións (Lámina 1), que teñen desvirtuado moito a súa percepción e que terían afectado ao estado de conservación dos elementos soterrados. Unha das finalidades que se perseguía con esta primeira fase de intervención era precisamente definir en detalle o grao de alteración diferencial de varias áreas do xacemento e, conseguintemente, o potencial que ofrecían para un proxecto orientado á recuperación patrimonial e posta en valor do sitio.